

УДК 349.22-048.56:796.071
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2024.11>

О. Г. Серета
orcid.org/0000-0002-8252-1963
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

С. О. Сільченко
orcid.org/0000-0003-3436-3021
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯК ПРИНЦИП ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ

Постановка проблеми. Основою спорту вищих досягнень є постійне прагнення до підвищення спортивної майстерності з метою досягнення дедалі вищих результатів. За останнє десятиліття професійний спорт у фізичному і психологічному плані став одним із найважливіх видів діяльності. Державна підтримка фізичної культури та спорту є одним із важливих напрямів соціально-економічної політики нашої країни. Залучення громадян до занять спортом, збільшення кількості осіб, зацікавлених приймати участь у змаганнях, формування спортивних шкіл і розвиток професійного спорту видається можливим лише за умов існування ефективної нормативно-правової бази. Тому зростає потреба в теоретичних дослідженнях, спрямованих на вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, зокрема трудових, за участю професійних спортсменів. Трапляються випадки, коли роботодавець, який прагне підвищити ефективність, висуває до спортсмена-професіонала завищені вимоги, чим прагне мінімізувати свої зобов'язання та відповідальність перед ним. Ці факти свідчать про невирішеність цілої низки проблем у галузі правового регулювання професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам правового регулювання сфери професійного спорту, зокрема регламентації праці професійних спортсменів, приділяли увагу науковці: Л. Величко, З. Дубінська, В. Іванцова, О. Кушнір, О. Моргунова, І. Процик, А. Сердюкова, М. Ткалич, О. Черноус, О. Ющик та інші. Водночас, специфіка трудових правовідносин у спорті вимагає поглибленого дослідження й вивчення з урахуванням особливостей диференціації правового регулювання їх праці.

Метою цієї роботи є дослідження проблем диференціації правових норм, які забезпечують регламентацію праці професійних спортсменів

і тренерів як запоруки ефективного правового регулювання трудових відносин за їх участю.

Виклад основного матеріалу. Сфера професійного спорту є важливим джерелом зайнятості, що має потужний потенціал створення нових робочих місць і розширення можливостей ведення бізнесу. Про це переконливо свідчить збільшення кількості професійних клубів, поява нових видів спорту, організація і проведення значущих міжнародних змагань та олімпійських ігор. Професійний спорт – це важка праця, тому ми підтримуємо позицію науковців щодо необхідності врегулювання діяльності спортсменів-професіоналів саме нормами трудового права. Професійний спорт як наймана праця належить до предмету трудового права, а суспільні відносини, що виникають у процесі використання здібностей спортсменів до участі в змаганнях, повинні бути об'єктом регулювання норм трудового законодавства [1, с. 267]. Крім того, професійний спорт як діяльність, що є роботою певного виду, виконується систематично, має певну мету (участь у змаганнях), відбуваються за рахунок коштів роботодавця та з підляганням установленим ним правилам «трудового розпорядку» (збори, тренування, розпорядок дня, заборона вживати алкогольні напої тощо), за неї спортсмен отримує грошову винагороду, обумовлену укладеним трудовим договором, – є найманою працею зі своєю специфікою, що зумовлена особливостями виконуваної діяльності [2, с. 428].

Однією з ключових особливостей трудового права на ранніх етапах його розвитку виступала диференціація. Принцип єдності та диференціації правового регулювання праці став одним з основних принципів трудового права, який поширюється на всі трудові відносини й відносини, що тісно пов'язані з працею. На його основі встановлюють відмінності у регламента-

ції трудової діяльності окремих категорій працівників, щоб забезпечити їм рівні умови праці. Останнім часом відзначаються тенденції поглиблення диференціації в правовому регулюванні трудових відносин, зокрема у сфері професійного спорту.

Харківська школа права наголошує на тому, що саме принципи права сприяють уніфікації та послідовності. Вони не лише відображають характеристики взаємовідносин у статичному стані, а й становлять основу для створення нових актів законодавства, що відповідають розвитку суспільства [3, с. 29].

На думку В. І. Щербини, принципи трудового права України є «основоположними керівними ідеями, які відображають суть норм трудового права та головні напрямки політики держави в галузі правового регулювання соціальних відносин, пов'язаних із застосуванням та організацією праці людей» [4, с. 55]. За рівнем загальності ідеї для права або окремих його складових принципи трудового права поділяються на загальноправові, міжгалузеві, галузеві та принципи окремих інститутів трудового права [5, с. 35–36]. Принцип єдності та диференціації належить до галузевих принципів, адже, як слушно зазначав О. І. Процевський, жодна інша галузь права не має можливості враховувати у своєму змісті унікальні риси людини, зокрема її здатність до праці. У сфері праці необхідність єдності й диференціації можна розкрити через соціальний аспект норм трудового права [6, с. 47].

Принцип єдності й диференціації має на меті забезпечити рівні умови праці для всіх працівників, а також змогу встановити відмінності умов праці для окремих категорій працівників за визначених обставин.

Юридична єдність трудового права означає, що його норми встановлюють високий рівень умов праці, якого мають дотримуватись усі роботодавці, наймаючи працівника на роботу [7, с. 53]. Разом з тим, спеціалізація законодавства – необхідне відображення реального життя, яке є складним, динамічним і різноманітним, і цей процес не має обмежуватись виробленням однакових норм для схожих відносин [8, с. 30].

К. Ю. Мельник зазначає, що трудове право як галузь національного права складається з єдиної системи правових норм та інститутів, яка має одну мету й виконує єдині завдання. Для забезпечення єдності трудового права важливу роль відіграють норми цієї галузі права, які регулюють трудові й пов'язані з ними відносини та забезпечують єдине застосування правових приписів на всій території України для всіх працівників і роботодавців [9, с. 33–34].

Єдність правового регулювання трудових відносин виражається у спільності норм, інститутів і способів правової регламентації трудових відносин. Однак диференціація – невід'ємна складова правового регулювання, що взаємодіє з єдністю. [10, с. 106].

Як зазначає М. І. Іншин, диференціація в праві передбачає індивідуалізацію загальних правових норм для їхнього застосування до конкретних категорій працівників, які мають різні здібності або працюють у різних умовах [11, с. 140].

С. В. Вишневецька вважає диференціацію закономірністю розвитку трудового права. На думку вченої, у розвитку галузі трудового права й законодавства, так само як і в науці загалом, можна відзначити дві основні діалектичні тенденції — диференціацію та інтеграцію. Диференціація полягає у виділенні нових галузей і спеціалізації вже наявних, тоді як інтеграція означає об'єднання різних галузей трудового права й законодавства в єдину цілісність. У галузі трудового права є як загальні, так і спеціальні норми, що регулюють права й обов'язки роботодавців і працівників. Це відображає співвідношення між єдністю й диференціацією в правовому регулюванні цієї галузі [8, с. 23].

Обставини, що зумовлені об'єктивними та суб'єктивними чинниками, можуть призводити до порушення загальних правил, які регулюють застосування праці, тому потрібні спеціальні норми, що адаптують загальні правові приписи до специфічних умов праці [12, с. 10–11].

Підстави диференціації поділяються на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних слід віднести: умови праці, галузеву належність і характер суспільних відносин між працівником і роботодавцем. До суб'єктивних підстав диференціації правового регулювання праці в науці трудового права відносять вік, фізіологічні особливості працівника, стан здоров'я тощо [13, с. 103].

Львівська школа права описує різні види диференціації, які залежать від таких факторів: 1) тип і специфіка виробництва (галузєва, міжгалузєва й локальна диференціація); 2) характеристики працівників, такі як стать, вік та інші особливості (суб'єктивна диференціація); 3) розташування підприємств, установ та організацій (територіальна диференціація) та інші [7, с. 54]. Використання в зазначеному визначенні слів «та інші» наводить на думку, що перелік цих особливостей не є вичерпним. Тому з розвитком правового регулювання трудових відносин неминуче виникають нові види диференціації, які можуть бути зафіксовані згодом.

Особливий характер праці професійного спортсмена об'єктивно вимагає спеціального

правового регулювання відносин, що можливо в рамках диференціації трудового законодавства. У такому разі йдеться не лише про диференціацію правового регулювання праці, пов'язану зі специфічними галузевими особливостями відносин у сфері спорту взагалі, а й з урахуванням особливостей, що притаманні окремим видам спорту.

Основні особливості правового регулювання праці спортсменів і тренерів, які можуть розглядатися як суб'єктна диференціація, полягають в тому, що їхня праця більшою мірою регулюється локальними правовими актами, які ухвалюються спортивними клубами (роботодавцями) з урахуванням правил, прийнятих національними спортивними федераціями з окремих видів спорту.

Підтримуємо позицію О. І. Кисельової, що договір у сфері професійного спорту, як правило, відрізняється від «традиційного» трудового договору тим, що в ньому можуть бути положення спортивних регламентів, які визначають багато аспектів цих соціальних і трудових відносин [14, с. 61].

На думку авторів, в Україні історично склалася дворівнева система правового регулювання сфери професійного спорту: державне регулювання з одного боку і система саморегулювання, здійснювана через громадські організації (міжнародні, національні спортивні федерації). Втіленням єдності та основними напрямками регулювання відносин з боку держави мають залишатися базові гарантії щодо зайнятості професійних спортсменів, підтримання на належному рівні стану здоров'я працівників, а також підвищений соціальний захист спортсменів. В іншому ж прослідковується децентралізація регулювання у сфері професійного спорту шляхом диференціації правового регулювання праці спортсменів, збільшення ролі регламентних норм спортивних федерацій.

Висновки. Важливість подальшого дослідження правового регулювання трудових відносин професійних спортсменів пояснюється тим, що досі не визначено єдиних принципів правового регулювання такої праці. Між тим, у цих засадах проявляється єдність і диференціація правового регулювання суспільно-трудова відносин. Розробка цих положень дасть змогу зберегти засади державного регулювання трудових відносин і водночас надати широкі правомочності сторонам трудових правовідносин щодо самостійного визначення необхідних умов трудового договору. Трудові правовідносини за участю професійного спортсмена мають регулюватися нормами трудового права та спеціальними нормами, що враховують специфіку конкретного виду

спорту та мають забезпечити надання додаткових пільг професійним спортсменам.

Література

1. Величко Л. Компаративістське дослідження поширення сфери дії трудового права на правове регулювання праці професійних спортсменів *Evropská politická a právní diskurz*. 2018. Sv. 5. Vyd. 1. С. 264–270.
2. Козіна М. Професійна діяльність спортсменів як об'єкт правового регулювання нормами трудового законодавства. *Публічне право*. 2012. № 4 (8). С. 427–428.
3. Трудове право: підручник / за ред. О. М. Ярошенка, С. М. Прилипка, А. М. Слюсаря та ін. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2021. 544 с.
4. Щербина В. І. Принципи трудового права і диференціація правового регулювання. *Єдність і диференціація трудового права та права соціального забезпечення: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 лист. 2014 р.)*. Харків: ХНУВС, 2014. С. 54–58. URL: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/78.pdf> (дата звернення 15.05.2024).
5. Щербина В. І., Соцький А. М. Трудове право України: підручник. Чернівці: Технодрук, 2021. 552 с.
6. Процевський О. І. Окремі питання щодо єдності та диференціації правового регулювання трудових відносин. *Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди Серія Право*. 2007. Вип. № 9. С. 39–48.
7. Трудове право України: підручник / за ред. П. Д. Пилипенка, В. Я. Бурака, З. Я. Козак та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Видав. Дім «Ін Юре», 2007. 536 с.
8. Вишневецька С. В. Диференціація і синтез наукових знань як закономірності розвитку науки трудового права. *Єдність і диференціація трудового права та права соціального забезпечення: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 лист. 2014)*. Харків: ХНУВС, 2014. С. 27–30. URL: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/78.pdf> (дата звернення 15.05.2024).
9. Мельник К. Ю. До проблеми забезпечення єдності трудового права. *Єдність і диференціація трудового права та права соціального забезпечення: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 лист. 2014 р.)*. Харків: ХНУВС, 2014. С. 33–38. URL: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/78.pdf> (дата звернення 15.5.2024).
10. Сидоренко А. С. До питання диференціації правового регулювання праці. *Право і суспільство*. 2015. № 3(2). С. 104–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_3%282%29 (дата звернення 15.05.2024).
11. Іншин М. І. Поняття диференціації правового регулювання в сфері державної служби України. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. № 21. С. 136–143.
12. Пожарова О. В., Тарасенко В. С. Регулювання праці окремих категорій працівників : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти I курсу за освітнім ступенем «магістр» ф-ту адвокатури та антикорупц. діяльності. Одеса: Фенікс, 2022. 78 с.
13. Сидоренко А. С. Диференціація правового регулювання праці фармацевтичних працівників. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. № 5. С. 102–106.
14. Кисельова О.І. Особливості трудових відносин зі спортсменами-професіоналами. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 4. С. 57–64.

Анотація

Середа О. Г., Сільченко С. О. Диференціація як принцип правового регулювання трудових відносин професійних спортсменів. – Стаття.

Стаття присвячена актуальним питанням правового регулювання трудової діяльності професійних спортсменів. Одним з невід'ємних компонентів стратегії розвитку спорту в Україні є створення та підтримання системи правового регулювання суспільних відносин у галузі фізичної культури та спорту. Авторами підтримується позиція науковців щодо існування нагальної потреби вдосконалення правового регулювання професійної спортивної діяльності. Визначається, що недоліком вітчизняного законодавства є відсутність системно викладених положень щодо регулювання праці спортсменів-професіоналів. Наголошено, що неврегульованість питання про місце правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері спорту, створює невизначеність для правозастосування. У дослідженні підкреслюється, що на сучасному етапі відзначаються тенденції поглиблення диференціації у правовому регулюванні трудових відносин, зокрема у сфері професійного спорту. На підставі аналізу наукових поглядів автори зазначають, що принцип єдності й диференціації має на меті забезпечити рівні умови праці для всіх працівників, а також зможу встановити відмінності умов праці для окремих категорій із урахуванням суб'єктних підстав диференціації правового регулювання праці. На думку авторів, особливий характер праці професійного спортсмена об'єктивно вимагає спеціального правового регулювання відносин. Це пов'язано зі специфічними галузевими особливостями спорту, а також обумовлено особливостями, притаманними окремим різновидам спорту. В Україні історично склалася дворівнева система правового регулювання сфери професійного спорту: державне регулювання і система саморегулювання, здійснювана через міжнародні та національні спортивні федерації, що є втіленням галузевого принципу єдності та диференціації правового регулювання праці. Визначається, що наразі посилюється лібералізація регулювання праці професійних спортсменів шляхом збільшення ролі регламентних норм спортивних федерацій. Зроблено висновок, що оскільки діяльність у галузі професійного спорту має низку особливостей, трудові правовідносини за участю професійного спортсмена мають регулюватися нормами трудового права та спеціальними нормами, що враховують специфіку конкретного виду спорту.

Ключові слова: професійний спортсмен, правове регулювання, принципи трудового права, єдність і диференціація.

Summary

Sereda O. H., Silchenko S. O. Differentiation as a principle of legal regulation of labour relations of professional athletes. – Article.

The article focuses on topical issues of legal regulation of labour activity of professional athletes. One of the integral components of the sports development strategy in Ukraine is the creation and maintenance of a system of legal regulation of social relations in the field of physical culture and sports. The authors support the position of scholars that there is an urgent need to improve the legal regulation of professional sports activities. It is determined that the shortcoming of national legislation is the lack of systematically set out provisions on the regulation of professional athletes' labour. The author emphasizes that the unresolved issue of the place of legal provisions regulating public relations in the field of sports creates uncertainty for law enforcement. The study emphasises that at the present stage, there are trends towards deepening of differentiation in the legal regulation of labour relations, in particular, in the field of professional sports. Based on the analysis of scientific views, the authors note that the principle of unity and differentiation is intended to ensure equal working conditions for all employees, as well as to establish differences in working conditions for certain categories, taking into account the subjective grounds for differentiation of legal regulation of labour. According to the authors, the special nature of work of a professional athlete objectively requires special legal regulation of relations. This is due to the specific sectoral features of sport, and is also due to the peculiarities inherent in certain types of sport. Ukraine has historically had a two-tiered system of legal regulation of professional sports: state regulation and a system of self-regulation through international and national sports federations, which embodies the sectoral principle of unity and differentiation of legal regulation of labour. The author determines that liberalisation of labour regulation of professional athletes is currently being enhanced by increasing the role of sports federations' regulations. The author concludes that since the activities in the field of professional sports have a number of peculiarities, labour relations involving a professional athlete should be regulated by labour law and special rules which take into account the specifics of a particular sport.

Key words: professional athlete, legal regulation, principles of labour law, unity and differentiation.